

Policentrikus Magyarország – problémák és lehetséges stratégiák

© SZABÓ Dániel Róbert

Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Gazdasági
Elemzések Tanszék, Győr
szabodr@sze.hu

Az Európai Területfejlesztési Perspektíva megállapítása alapján elmondható, hogy az Európai Unió versenyképes gazdasági fejlődésének, kitűzött céljainak egyik alapvető eleme a kiegyenlített területi fejlődés és azon keresztül egy policentrikus¹ térszerkezet elérése (ESDP, 1999). Ezzel szemben azonban inkább azt láthatjuk, hogy napjainkban a Közösség inkább egy nagyobb magterülettel rendelkezik, melynek kiemelkedően nagy súlya miatt az EU egésze funkcionálisan monocentrikusnak tekinthető. Ez a terület² pedig a London, Párizs, Milánó, München és Hamburg által határolt pentagon (ESPON, 2003).

A többközpontú városhálózat kialakításának szükségessége már az 1994-ben felmerült (Aalborgi Charta, 1994), azóta pedig szinte minden jelentősebb uniós területpolitikával foglalkozó dokumentumban megtalálhatjuk. Ezen vezérelv alkalmazhatósága, illetve eredményessége azonban csak részben került bizonyításra, inkább egy olyan előfeltevésen alapul, mely szerint a policentrikus térstruktúra hatékonyabb, méltányosabb és fenntarthatóbb, mint a monocentrikus. Az EU strukturális politikája támogatja ezen irányt, a különféle térbeli tényezők azonban számos esetben gátolják a megvalósulását.

A fenti területfejlesztés koncepció, illetve megközelítés egyszerre két erő mentén bontakozhat ki; ahhoz, hogy a benne rejlő lehetőségek, előnyök megjelenhessenek a gyakorlatban, a decentralizáció mellett a területi koncentrációk hatását is figyelembe kell vennünk. Emellett egy másik szempont tükrében az is lényeges lehet a jövőbeli versenyképesség-növelés tekintetében, hogy a városi térségek és városhálózatok gazdasági és társadalmi problémák kapcsán történő együttműködésére egyre nagyobb szükség van és lesz, a kapcsolódó paradigmaváltás valamelyest megfigyelhető az uniós tagországokat vizsgálva. A fenti célok eléréséhez jó táptalajt nyújthat egy több központtal rendelkező térszerkezet, ráadásul a két elv bizonyos tekintetben egymással kölcsönhatásban is képes állni.

Amennyiben egy adott országra fókuszálunk, jelen esetben Magyarországra, felmerül a kérdés, hogy miként kellene a többközpontúság kérdéskörével foglalkoznunk? A kérdéskör egyszerre kétfajta megközelítést foglal magában; egyfelől a policentrizmus egy kisebb térbeli egységre történő értelmezését, másfelől a Magyarországra jellemző sajátosságok figyelembe vétele hozhat felszínre számos megválaszolendő kérdést. Felmerülhet az is, hogy Magyarországra mennyire

---

¹ A policentrizmus az Európai Bizottság anyagaiban először 1994-ben jelent meg, amikor a lipcsei alapelveket beépítették az ESDP formálásának a folyamatába

² Ennél persze jóval többféle elképzeléssel találkozhatunk, hiszen az elmúlt időszak ezen témával foglalkozó tudományos munkái ontották az ún. földrajzi térszerkezeti modelleket (Európai Szőlő, Vörös Polip, Kék Banán stb.), amelyekkel a szerzők kontinensünk gazdasági-fejlettségi képét kívánták grafikusan ábrázolni.

jellemző a többközpontúság – vagy annak hiánya –, illetve milyen változást lenne érdemes előidézni a hazai város-struktúrában?

A többpólusú regionális fejlesztés A policentrizmus mint területpolitikai irányelv

Általában, illetve előfeltevésként megállapítható, hogy a többközpontú térstruktúra egy adott területen méltányosabb, hatékonyabb, és fenntarthatóbb, mint a monocentrikus felépítés (Gerőházi & Tosics, 2005). A több központtal rendelkező, kiegyensúlyozottabbnak tekinthető térstruktúra és településhálózat maga után vonja, illetve kapcsolatban áll a decentralizáció egyre magasabb fokával, s ennek eredményeképpen válik egy policentrikus területi fejlődés elérhetővé és fenntarthatóvá.

A kiegyensúlyozott településhálózat többféle lehet, éppen ezért nem szabad megfeledkeznünk ennek vizsgálatakor, amikor egy adott szituációban a policentrikus szerkezetről, mint lehetséges, illetve elérni kívánt opcióról beszélünk. Ehhez kapcsolódóan, egy adott térség esetében további kérdéseket vet fel, hogy mennyire legyen az differenciált avagy tartalmazzon kevesebb szintet. További nehézségek merülhetnek fel abból a szempontból is, hogy ez értelmezhető egy szinten belül, illetve akár több szintre is.

A szubszidiaritás elvének megjelenése kapcsán beszélhetünk decentralizációról, illetve dekoncentrációról is, hiszen ezek egymással szoros kapcsolatban állnak. A szubszidiaritással kapcsolatban további problémát képes jelenteni az is, hogy az alközpontok létrehozásakor, illetve megerősítésekor milyen alapelveket kívánunk érvényesíteni, illetve milyen eszközökkel szeretnénk élni.

A policentrikus térszerkezet vonásait vizsgálva tehát elmondhatjuk, hogy funkcionális, kölcsönös kapcsolat, hálózatosodás, pluralizmus, egymáshoz földrajzi közelségben lévő önálló (közigazgatási) egységek együttműködése jellemző rá. Az ezekben rejlő értékek, lehetőségek egymás mellett, illetve akár együttesen is, szinergia-hatáson keresztül képesek megjelenni a kérdéses területen.

A policentrizmus területfejlesztési gyakorlatként való megközelítése

Ahhoz, hogy a különböző funkciók hatékonyan tudjanak megjelenni, ahhoz több központban, illetve pólusban szükséges decentralizációt, valamint – bizonyos esetekben ezzel egyidejűleg – recentralizációt is véghezvinni. A folyamat további elemeit magának az elérni kívánt hálózatoknak a kialakítása, valamint a funkciók megosztásában rejlő lehetőségek, előnyök kihasználása jelentik.

Lényeges feladatot jelent a döntéshozók és a folyamatban résztvevők, továbbá az irányítók számára, hogy a fentebb, az irányelvekben is megfogalmazott méltányosság kérdésköréhez tartozó elérhetőséggel, illetve hozzáféréssel kapcsolatos problémákat minél hatásosabban oldják meg a gyakorlat szintjén is. Ilyenek lehetnek például a termék vagy szolgáltatás elérhetővé tétele, vagy ehhez kapcsolódóan a fogyasztók „mozgatása” a különféle javakhoz, történjen ez hagyományos, fizikai módon, vagy elektronikus, virtuális formájában. Lényeges, hogy a többirányú és többféle közlekedési lehetőség lehetővé tétele nagymértékben elősegítheti az előbbieket.

A perifériákat dinamikus, megfelelő potenciálokkal rendelkező központokra támaszkodva lehet bevonni a fejlődésbe és a fejlesztési folyamatokba. Ezek azért is különösen fontosak, mivel hazánk területi folyamatai a rendszerváltás után jelentős mértékben megváltoztak. A gazdasági, társadalmi átalakulás tartósan érvényesülő új területi konfliktusokat, s ezekkel együtt új problémákat hozott magával. Egyesek rámutatnak arra is, hogy a problémák kezelése szélesebb társadalmi kontextusba helyezve eredményesebb lehetne (Pintér, 2011). Ezek jellegükben és területi hatásaikban, térben és időben eltérően jelentkeznek és sajátos területi hatásuk révén jelentősen növekedtek az ország területén megfigyelhető térbeli különbségek. Bizonyos földrajzi dimenziókban (gazdaság, település, társadalom) tartós és jellegzetesen egymásra is ható, kölcsönös viszonyt mutató válságjelenségeket vontak maguk után, s emellett átalakították, újrafogalmazták a korábbi centrum-periféria viszonyokat, s velük együtt az ezekhez kapcsolódó, további kérdéseket, problémákat is (Illés & Somlyódiné Pfeil, 2005). A perifériákhoz – amelyeket a különböző térfolyamatok által generált területi konfliktusok révén is meghatározhatunk – három, alapvetően eltérő tartalmat kapcsolhatunk, s így megkülönböztethetünk helyzeti, azaz földrajzi, fejlettségi, gazdasági, valamint hatalmi, azaz társadalmi centrum-periféria konfliktusokat.

A földrajzi perifériát a térben legegyszerűbben a távolság, az infrastrukturális ellátottság, illetve minőségének alacsony színvonala, a közlekedési és kommunikációs feltártság gyengesége, a nehézkes elérhetőség, megközelíthetőség határozza meg, s von maga után a területre nézve számos negatív következményt. Mindez egyaránt képes kihatni az életminőségre, a települések életképességére, a gazdaság és települések hálózati kooperációjára, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatos kérdésekre. Utóbbiak kapcsán fontos kérdés lehet az is, hogy mennyire és miként lehet egy adott területre jellemző életmódot, stílust, s valamilyen új város–falu kapcsolatot kialakítani

A gazdasági perifériát elsősorban a gazdasági függőség, az elmaradottság, az alacsony jövedelmezőség, valamint a nagyrészt éppen ezek miatt kialakuló perifériák jelentősnek mondható strukturális különbözősége határozza meg. Utóbbiak mellett megfigyelhető még az is, hogy a gazdasági erőcentrumok abszolút értelemben vett térbeli hatása is csökkenést mutathat.

A hatalmi-társadalmi perifériát a függés, a kiszolgáltatottság, az egyensúlytalanság, a gyakran jelentkező döntésképtelenség, illetve a megújulás képességének hiánya jellemzi a hatalommal rendelkezők és az azok döntéseitől függők között kialakult konfliktus okozta feszültség mellett.

Elmondható az is, hogy a fenti centrum-periféria relációk mindhárom szempontból viszonylagosak és területileg többszintűek lehetnek. Annak ellenére, hogy nem mindegyik probléma vetíthető le egyértelműen a konkrét térre, illetve térfolyamatokra, térségi hatásaik mégis képesek összeadódni, s a perifériákon jelentkező tünetek, jelenségek így halmozottan fejthetik ki hatásukat. Fontos megjegyezni azt is, hogy az előbbi három szempont alapján meghatározható tér – a földrajzi, a gazdasági és a társadalmi tér – nem feltétlenül esik egybe. A perifériák vizsgálata során megállapítható egy további jelenség is, mégpedig az, hogy mindhárom tekintetben igencsak mérsékelt a centrum és a periféria között megjelenő, érdemi hatásokat kiváltó interaktív kapcsolatokat, illetve szinergia-hatások száma.

Hasonlóképpen megállapíthatjuk, hogy a rendszeresen és törvényszerűen megjelenő területi konfliktusok általában nem egydimenziósak, mind a közösségi, mind a regionális, mind a nemzetközi dimenzióik más-más módon közelíthetőek meg, illetve értékelhetőek, ezért a policentrikus térszerkezet irányába való

elmozdulás kapcsán ezek kezelése összetett feladatot, s így kihívásokat gördíthet a folyamatban érintettek elé.

A policentrizmus értelmezési és megvalósítási szintjei

A többközpontúság ideájával kapcsolatos tradicionális értelmezés mellett – amely magában is többféle lehetőséget rejt e téren – szükséges szót ejteni az ezzel kapcsolatos új uniós politikáról is. A hagyományos megközelítés alapján a területnagyság, mint dimenzió szerint beszélhetünk városon belüli, városok közötti, azaz policentrikus városi régiókról, valamint régiók közötti szintekről. A többközpontú városi régiók³ több olyan egymás közelségében lévő, város által uralt területet foglalnak magukba, melyek között jellemzően nincs erős hierarchia, viszont megjelennek különféle, funkció-megosztáson alapuló együttműködések, ilyenek lehetnek például a Randstad, Flemish Diamond, Rhine-Ruhr területeken megfigyelhető policentrumok (ESPON, 2007).

Az új uniós politika (ESPON⁴) szintén különböző területkategóriákat különböztet meg, melyeknek lényeges elemei, mintegy alapegységei a több központtal rendelkező városségiók. E felosztás a következő elemekből áll; a világ, mely a centrum–periféria viszonyokkal kapcsolatban három pólus szempontjából osztályozza a különböző területeket, s Európa, ahol centrum és periféria viszonyok a meghatározók, komoly hangsúlyt fektetve a globális integrációs zónákra⁵. Ezek mellett további három kategóriába, így makrorégiókra, nemzeti, valamint regionális, azaz policentrikus városségiókra oszthatjuk fel a vizsgált területeket.

Európa és Magyarország a policentrizmus szemszögéből Pentagon – egyetlen globális integrációs zóna

Amennyiben a többközpontú városségiók Magyarországon való erősítését tárgyaljuk, érdemes röviden kitérni arra, hogy magasabb területi szinten hogyan értékelhetjük Európát. Az 1990-es évektől Európában egy markáns területi koncentrációs folyamat érvényesül (Gerőházi & Tosics, 2005). A kis és közepes városok esetében visszaszorul a hagyományos ipar, a szolgáltatások és a high-tech termelés pedig a nagyobb városokba települnek. A méretgazdaságosság kihasználása is jellemzően ugyanebbe az irányba képes hatni. Ezzel szemben az USA-ban több globális integrációs zóna figyelhető meg.

A bevezetőben is említett egypólusú jelleg az alábbi ábrán szerepel. Látható, hogy makroszinten ez a „Pentagon” tartalmazza a terület 14%-át, a népesség 32%-át. Ebből a szempontból már megjelenik egyfajta aránytalanság, ami tovább növekszik, s válik egyértelművé, amennyiben a GDP megoszlását vizsgáljuk, hiszen a GDP

³ Más nevén PUR (Policentric Urban Regions).

⁴ Az ESPON (European Observation Network for Territorial Development and Cohesion) program 27 uniós tagország mellett Izlandra, Liechtensteinre, Norvégiára, Svájcra terjed ki. Célja, hogy a területfejlesztési politika az Unió, a tagországok és a régiók szintjén egyaránt megalapozásra kerüljön, valamint az, hogy egy európai szintű tudományos kutatási hálózatot hozzon létre a területfejlesztés témakörében. A Lisszaboni Szerződés 174. cikkében szereplő azon megállapítás, miszerint a gazdasági és társadalmi kohézió előmozdításának érdekében csökkenteni kell a fejlettség területi különbségeit, jelzi és igazolja az ESPON program jelentőségét.

⁵ Rövidítve GIZ.

47%-a tömörödik ebben a térségben. Ebből a szempontból tehát erős monocentrizmus figyelhető meg. Ami még inkább erősíti a fenti jelleget, az az összterületre jellemző K+F-nek a 75 százalékos, a kérdéses területre való koncentrációja (ESPON in Progress, 2003).

Látható, hogy szükség lenne valamilyen más, a térképen láthatótól eltérő gazdasági-földrajzi alakzat támogatására, azaz valamilyen új Globális Integrációs Zónára. Ezek többek között a Bécs-Budapest-Prága, a Berlin-Ljubljana-Zágráb-Budapest-Varsó, valamint a későbbiekben az Athén-Belgrád-Bukarest városok által meghatározott területek lehetnének.

A makroszint után a következő lépcsőfok a mezo, azaz nemzeti szint, melyről elmondható, hogy e szint esetében az egyik legfontosabb elem a városok közötti munkamegosztás. Ezen továbblépve eljuthatunk a mikroszinthez, azaz városi régiók szintjéhez, ahol a városi funkciók és a régió belüli kooperációk kapnak nagyobb hangsúlyt. A funkcionális városi területek⁶ a térszerkezet legkisebb egységei, melyek magukba foglalják a városi központokat illetve az azokat környező (rurális és/vagy urbánus) területeket, s ezek nagyjából megfelelnek a helyi munkaerő-vonzáskörzeteknek. A központok népessége minimum 15 000 fő és a teljes népesség 50 000 fő fölött van. A 10 milliónál kevesebb lakosú országoknál a teljes népesség az összlakosság 0,5 %-át kell, hogy elérje, valamint lényeges az is, hogy nemzeti vagy regionális funkciókkal kell rendelkeznie ezeknek a területeknek. A nemzeti városhálózatok nagyság, elhelyezkedés és kapcsolattartásuk alapján értékelhetőek jellemzően. A különböző funkcionális városi körzeteket a népesség, a közlekedés, a turizmus, az ipar, a tudás, a magán- és a közszférában működő döntéshozatal mutatói alapján a következő három csoportba sorolták; így beszélhetünk nagyvárosi növekedési⁷, nemzetközi/nemzeti jelentőségű, regionális/helyi jelentőségű körzetekről.

Nagyvárosi növekedési körzetből jelenleg 76 van Európában. Meghatározó a tömegük – népességgel kapcsolatos, illetve a gazdaság mennyiségi mutatói alapján –, versenyképességük (GDP/fő-jellegű mutatók, melyek alapján a legnagyobb európai vállalatok központjai ezekben találhatóak), valamint kapcsolataik, melyek lényeges elemei a hálózatosodásnak (többek között a multimodális elérhetőség, a repülőtereiken megfordult utasok száma alapján), továbbá a rájuk jellemző tudásalap (egyetemet végzettek aránya, a K+F-ben foglalkoztatottak száma alapján) (ESPON in Progress, 2003).

Magyarország policentrikusságának mértéke a funkcionális városi területek szemszögéből

Magyarország a legerősebben monocentrikus térszerkezetű országok közé sorolható Európában; Budapest nagyjából nagyobb a településhálózathoz képest, s nagyvárosaink elmaradnak attól a nagyságtól, amely a többközpontúság térstruktúrához szükséges volna (Kovács & Szabó, 2013). Hazánk rendelkezik a „leglaposabb” megoszlással⁸ Európában, éppen ezért a számokat vizsgálva elmondható az is, hogy amennyiben Budapeستől eltekintünk, Európa legkiegyensúlyozottabb, illetve „legpolicentrikusabb” településhálózatáról

⁶ Angol elnevezése szerint FUA, azaz Functional Urban Area

⁷ Angolul Metropolitan Growth Area, azaz MEGA.

⁸ A FUA rangsor alapján (lásd espon 2003)

beszélhetünk. A fentiek alapján joggal merülhet fel a kérdés, miszerint a policentrizmussal kapcsolatos tervezési eszközök adaptálható-e Magyarországra, és ha igen, miként, hiszen Budapestet leszámítva a városok (a nagyvárosok kivételével) alapvetően megfelelő táptalajt nyújtanának ehhez.

Amennyiben a különböző városokhoz tartozó GDP-t, valamint az e szempont szerinti rangjukat vizsgáljuk, a fentiekhez hasonló eredményt kaphatunk. E tekintetben Budapest felülreprezentáltsága több, mint ötszörös, ezzel szemben nagyvárosaink pedig alulteljesítenek más országokhoz képest. Ahogyan a kisebb városok felé haladunk, ez a különbség elhalványodik, néhol kissé meg is fordul. Emellett lényeges az is, hogy az egyenes meredeksége európai szinten nézve is alacsonynak tekinthető (-0,72) (ESPON, 2006).

Budapest túlsúlya, jónak mondható földrajzi, illetve infrastrukturális elérhetősége, nemzetközi szerepköre, valamint nagyvárosaink periférikus helyzete is képes a fentieket alátámasztani. Metropolisz-jellege maga után von egyéb összefüggéseket is, így figyelembe kell venni azt is, hogy Budapest funkcionális térsége több szempontból is képes túlnyúlni megyehatárain. Jelen esetben a megye, mint terület nagyjából megfeleltethető a városhoz tartozó régióval, illetve az ahhoz kapcsolódó agglomerációval. A nagyvárosokat differenciált hatáskörökkel szükséges ellátni, a feladatokat rangjuknak – szerepükkel szoros kapcsolatot mutatva –, illetve annak megfelelően kell delegálni, hogy azok a lehető leghatékonyabban kerüljenek elosztásra (Sütő, 2008). Elmondható az is, hogy hiányzik egy városkategória Magyarországon (Faragó, 2006), a funkciók elosztását éppen ezért az ideálistól valamelyest eltérő mértékben lehet újragondolni, s irányítani a már meglévő, az adott feladat ellátására leginkább alkalmas helyszínre.

Következtetések

A fentiek alapján, elmondhatjuk, hogy Magyarország alapvetően monocentrikusnak tekinthető. Budapest – amely országos szinten metropolisztérségnek számít – nagy súlyán, történelmi, gazdasági adottságain változtatni nehezen lehet, s ez nem is volna reális elképzelés, hiszen a rá ható tényezők egyfelől részben továbbra is érvényesek, másfelől az ilyen mértékű eltérést korrigálni aligha lehet hatásosan, illetve hatékonyan elérni, hiszen ezek az erők egymással számottevő kölcsönhatásokat, illetve összefüggéseket képesek mutatni. A nagyvárosok gazdasági erejének növelése, illetve a vizsgált tényezők közül főként a GDP erősítése azonban hasznos és elérhető célként áll a döntéshozók valamint a döntések megvalósítói előtt. Az ország bármelyik területéről igénybevett, csak nehézkesen, vagy meg nem osztható országos, illetve nemzetközi funkciót nem minden esetben célszerű a következő kategóriába, vagy az adott szinthez tartozó másik nagyvárosokba delegálni

Két alternatíva is kirajzolódik, melyek a többközpontúságot megcélzó fejlesztési stratégia gerincét adhatják. Egyfelől beszélhetünk a koncentrált decentralizációról, mely a nagyvárosi funkcionális térségek kiemelt fejlesztésével jár, ezek egyben regionális központok is lehetnek. A későbbiekben további lényeges szerepet tölthetnek be a nemzetközi térben, így e szempontból a fejlesztések pozicionálása továbbra is fontos tényező marad. Ezen alternatíva mellett szól az agglomeratív előnyök mellett a vertikális integrációkban rejlő lehetőségek kihasználása is. A fenti irányzat mellett a regionális központok erősödésének, s velük együtt a vonzáskörzeti kapcsolatokra épülő regionális súlypontok, valamint a városhierarchia is, hiszen a

városok közötti kölcsönhatásokban rejlő lehetőségek ezekre is hatást gyakorolnának a fenti folyamat során. Amennyiben a fentebb látható ábrákra tekintünk, az ilyen döntések nyomán csökkenne a nagyvárosi térségek lemaradása, mellyel párhuzamosan Budapest túlsúlya is csökkenhetne s így válna egy policentrikus szerkezet könnyebben elérhetővé. Mindehhez azonban egy olyan stratégia lenne szükséges, mely az állami feladatok megfelelő teljesítése, delegálása mellett ki tudnak egészülni helyi kezdeményezésű kooperációkkal, feladatvállalásokkal.

Egy másik alternatíva lehet a korábbi gyakorlat folytatásából építkező stratégia végrehajtása, melyben a regionális funkciókat több város között osztanák meg. Ennek eredményeképpen egy kiegyenlítettebb térstruktúra, valamint szélesebb körű funkciómegosztás válna elérhetővé. E folyamatban a horizontális együttműködésekre nagyobb súly kerülne, a hierarchia-piramis pedig viszonylag lapos lenne, hiszen ebben az esetben a két, magasabb szint hiánya miatt ezek kisebb szerepet vállalnának a folyamatban. A regionális szint – szemben a megyei szinttel – gyengülne, veszítene jelentőségéből. Az előbbieket mellett megjegyzendő azonban az is, hogy ez a stratégia nehezebben volna megvalósítható, mivel a benne szereplő elemek között meglévő gyenge gazdasági kapcsolatok, a verseny alacsony szintje, valamint a regionális identitás hiánya miatt számos problémát vetne fel a jövőbeli térbeli szerkezet fejlődésének szempontjából így egy hosszú távú, komplex, s folyamatos aktualizálást, újragondolást, monitorozást igénylő feladatról beszélhetünk a kérdéskör tárgyalása kapcsán.

Irodalomjegyzék

- FARAGÓ László (2006). A városokra alapozott területpolitika koncepcionális megalapozása. *Tér és Társadalom*, (2), 83-102.
- GERŐHÁZI Éva, & TOSICS Iván (2005). *A nagyvárosi régiók lehetséges szerepe az Európai Unió kohéziójának erősítésében, különös tekintettel a lisszaboni folyamatokra, a versenyképesség növelésének kihívására és a harmadik kohéziós jelentésre*. Városkutatás Kft. http://www.terport.hu/webfm_send/358 [2014.02.10.]
- ILLÉS István, & SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT (szerk.) (2005). *Változási trendek az Unió regionális politikájában. Magyar tanulmányok*. Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézet
- KOVÁCS Zoltán, & SZABÓ Tünde (2013). A policentrikus városfejlődés térfolyamatai Közép-Európában. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 2 (1), 6-19.
- PINTÉR Tibor (2011). Policentrizmus, nagyvárosi terek Magyarországon és világszerte. *Acta Scientiarum Socialium*, 8 (2), 23-32.
- PLANE, David A., MANN, Lawrence D., BUTTON, Kenneth, & NIJKAMP, Peter (szerk.) (2007). *Regional Planning*. MPG Books, Bodmin: Cornwall.
- SÜTŐ Attila (2008). Város és vidék rendszerek és típusaik Magyarországon. *Falu, Város, Régió*, (3), 51-64.

Egyéb dokumentumok

- Aalborgi Charta (1994) *Charter of European Cities & Towns Towards Sustainability – A fenntarthatóbb európai városok Chartája* –
http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/Aalborg_charter.pdf [2013.02.20.]
- ESDP (1999) European Spatial Development Perspective
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf
(Letöltve: 2013.12.30.)
- ESPON (2006). *Enlargement of the European Union and the wider European Perspective as regards its Polycentric Spatial Structure. Part I., Summary* (2006).
http://www.mdrl.ro/espon_cd1/Project_Reports/Thematic_projects/1.1.3_final_report.pdf
[2013.02.22.]
- ESPON (2003). *Espon in progress Preliminary results by autumn*.
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Publications/ESPON2006Publications/SynthesisReport1/ESPON_synthesis_report_1.pdf [2013.03.11.]
- Leipzig Charter on Sustainable European Cities – Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról*. 2007. http://www.qec-eran.org/documents/errn/Leipzig_Charter_on_Sustainable_European_Cities_Draft__March_2007.pdf [2013.02.05.]